

לקוטי שיחות
PROJECT
LIKKUTEI
SICHOS

פענוח הערות ומראי-מקומות.

ויחי שיחה ג.

*****

פרשתינו נ, כג. וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן-מנשה ילדו על-ברכי יוסף:

רש"י ד"ה על ברכי יוסף. כתרגומו גדלן בין ברקיו:

ראב"ע ד"ה ילדו. גדלו:

תרגום אנקלוס. ונזא יוסף לאפרים בנין תלימאין אף בני מכיר בר מנשה אתילידו ורבי יוסף:

*****

וישב לו, י. ויספר אל-אביו ואל-אחיו ויגער-בו אביו ויאמר לו מה תלום הנה אשר תלמם הבוא נבוא אנל ואמק ואטיה להשמתנות לה ארצה:

רש"י ד"ה הבוא נבוא. וקלא אמר ככר מתה, והוא לא הנה יודע שהדברים מגיעין לבלקה שגדלתו כאמו. ורבובתינו למדו מכאן שאין תלום בלא דברים בטלים, ויעלב נתפנו להוציא הדבר מלב בניו שלא יקניאוהו, לקר אמר לו הבוא נבוא וגו' – כשם שאי אפשר באמר קר השאר הוא בטל:

(7) ויצא ל, ג. ויאמר הנה אמתי בלקה בא אליה ותלד על-ברכי ואבנה גם-אנכי ממנה:

רש"י ד"ה על ברכי. כתרגומו ונא ארבי:

(9) תולדות כו, כב. ויעתק משם ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחבות ויאמר כיעתה הרחב והנה לבו ופרינו בארץ:

רש"י ד"ה ופרינו בארץ. כתרגומו וניפוש בארעא:

(1) פרשתינו נ, כג. וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן-מנשה ילדו על-ברכי יוסף:

(4) באר יצחק. והנה גם הראב"ע ז"ל הסכים לפירוש זה כי פעל ילד שבכתוב שלפנינו הוא מענין גדול כמו יולדו על ברכי יוסף ולא מענין לידה:

(5) במדבר ג, א. ואלה תולדת אהרן ומשה ביום דבר והנה את-משה בחר סיני:

רש"י ד"ה ואלה תולדת אהרן ומשה. ואינו מזכיר אלא בני אהרן ונקראו תולדות משה, לפי שלמדן תורה, למד שכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו (סנהדרין י"ט):

(6) שמות ב, י. ויגדל הילד ותבאהו לבת-פרעה ויהי-לה לבן ותקרא שמו משה ויאמר פי מן-המים משייתהו:

רות ד, יז. ותקראנה לו השכנות שם לאמר ילד-בן לנעמי ותקראנה שמו עובד הוא אבי-ישי אבי דוד:

לך לך יי, א. וְהָיָה אִתְּכֶם כְּדֹתְשָׁעִים שָׁנָה וְתִשַׁע שָׁנִים
וַיָּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי-אֵל שַׁדַּי הַתְּהַלְקָה
לְפָנַי וְהָגַת מַמְיָם:

10 פרשתינו מה, יב. וַיֹּצֵא יוֹסֵף אֶתְּם מֵעַם בְּרַגְלָיו
וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאַפְיֹ אֲרָצָה:

תיב"ע. וְאַפְיֹ יוֹסֵף יִתְהַוֶּה מְלֹנֶת רְכוּבוֹי וְסָגִיד עַל אַפְיֹ
עַל אֲרָצָה.

תבוא כת, לה. וַיִּכְרֶה יְהוָה בְּשִׁחְיוֹן רָע עַל-הַבְּרָכִים וְעַל-
הַשְּׂלֵמִים אֲשֶׁר לֹא-תוֹכַל לְהַרְפֵּא מִכָּף רַגְלָהּ וְעַד קַדְמֹתָיָהּ:

ת"א. וַיִּמְחַדְּוּ יְיָ בְּשִׁחְיָהּ בִּישָׁא עַל רְכֻבָּהָ וְעַל שְׂקֵיָהּ דִּי
לֹא תְכוּל לְאַתְּסָאָה מִפְּרֶסֶת רַגְלָהּ וְעַד מוֹחָהּ:

תיב"ע. וַיִּמְחַדְּוּ יְיָ בְּשִׁחְיָהּ בִּישָׁא עַל רְכוּבָּהָ
מְטוּל דְחִמְיָתוֹן לְפָתְגָם עֲבִירָתָא וְעַל שְׂקֵיָהּ דְרַהֲטוּ לָהּ
וְאִין לֹא תְתוּבוּן לְאוֹרֵיָתָא לֹא תְכַלּוּן לְאַיְתְּסָאָה אֲלֵטָן
תִּילְקוּן בִּיָּה מִפְּרֶסֶת רַיְגְלִיכוֹן וְעַד מוֹקְדָא דְרִישִׁיכוֹן.

14 פירוש יונתן. א"נ י"ל שיוסף היה הסנדק וזהו על
ברכי יוסף היו נמלים.

מדרש שכל טוב. גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי
יוסף. שהיה להם אב לברית שנימולו על ברכיו, זהו
שאמר הכתוב ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו (בראשית
מח יט) שהיו קודם להתגדל בני שלשים לאפרים בחיי
יוסף, ולמנשה לא היו אלא בני שניים:

מדרש תהלים סוף מזמור לה. החזק מגן וצנה וקומה
בעזרתו. אמר לו הקדוש ברוך הוא וכי למגן ולצנה אני
צריך, יהיו כמוך לפני רוח, רוח אני נופח בהם, והם
פורחים, וכן אמר ישעיה קול אומר קרא ואמר מה אקרא
[וגו'] כי רוח ה' נשבה בו (ישעיה מ ו ז), כל עצמותי
תאמרנה ה' מי כמוך, אמר לו הקדוש ברוך הוא דוד מה
אתה עושה לי, אמר לו אני אשבחך בכל אבריי, בראשי
אני כופף וקודה בתפלתי, בשערות ראשי אני מקיים לא
תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט כז), ועוד אני מניח
תפילין בראשי, בצוארי אני מקיים מצות עטיפת ציצית,
בעיני אני מקיים וראיתם אותו (במדבר טו לט), בפי אני
מהללך, שנאמר תהלת ה' ידבר פי (תהלים קמה כא),
ובשפתי אני מהללך, שנאמר תבענה שפתי תהלה (שם
/תהלים/ קיט קעא), בזקני שנאמר ולא תשחית [את]
פאת זקנך (ויקרא יט כז), בלשוני שנאמר ולשוני תהגה
צדקך (תהלים לה כח), באפי בהשתחויה, שנאמר
וישתחו לאפיו ארצה (בראשית מח יב), בגרוני שנאמר

נחר גרוני (תהלים סט ד), בלבי שנאמר בלבי צפנתי
אמרתך (שם /תהלים/ קיט יא), בחזה שימת ציצית כנגד
הלב כל זמן שאני קורא את שמע, שנאמר והיו הדברים
האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך (דברים ו ו),
מאחריי ומלפניי השלכתי הטלית, שתי כנפות לאחור,
ושתי כנפות לפני, יד ימין אני כותב ומראה בה טעמי
תורה, יד שמאל אני קושר בה תפילין של יד, ובה אני
אוחז ציציותי בזמן קריאת שמע, חוטמי להריח בה
במוצאי שבתות, [אזנים בהם אני שומע טעמי תורה,
הצפרנים בהם להסתכל אור] להבדלה, מעיי שנאמר
ותורתך בתוך מעי (תהלים מ ט), קרביי שנאמר וכל
קרבי את שם קדשו (שם /תהלים/ קג א), כליותי שנאמר
אף לילות יסרוני כליותי (שם /תהלים/ טז ז), מילה מילה
ופריעה, ברכיי כריעת ברכיים בתפלה, בברכיי אני
נעשה סינדיקנוס לילדים הנימולים על ברכיי, רגל ימין
מצות חליצה, רגל שמאל קודם לשלש פסיעות, לכך
נאמר כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך.

י"ל"ש שם. כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. איתמר
צואה על בשרו או ידו מונחת בבית הכסא רב הונא אמר
מותר לקרות קריאת שמע, רב חסדא אמר אסור, אמר
רבא מאי טעמא דרב חסדא דכתיב כל עצמותי תאמרנה,
מ"ט דרב הונא אמר מותר לקרות קריאת שמע, רב
חסדא אמר אסור, אמר רבא מאי טעמא דרב חסדא
דכתיב כל עצמותי תאמרנה, מ"ט דרב הונא דכתיב כל
הנשמה תהלל יה. אמר רבי תנחום אין לך כל אבר ואבר
שלא קלס דוד להקב"ה בו. קלסו בראשו דשנת בשמן
ראשי. קלסו בעיניו אליך נשאתי את עיני. קלסו בפיו
תהלת ה' ידבר פי. קלסו בלשון ולשוני תהגה צדקך.
קלסו בגרונו נחר גרוני בקראי אליך, קלסו בשפתים
תרננה שפתי, קלסו בלב לבי ובשרי ירננו. קלסו בקרבי
וכל קרבי את שם קדשו. קלסו בידיו ברוך ה' צורי
המלמד ידי לקרב, קלסו ברגליו רגלי עמדה במישור.
סוף דבר כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. אמר דוד
אע"פ שקלסתיך בכל אלו עד עכשו איני יודע לקלס פי
יספר צדקותיך, כי לא ידעתי ספורות. כל עצמותי
תאמרנה אמר דוד אני משבחך בכל אבריי ומקיים בהן
המצות, בראשי אני רופפו וקורא בתפלתי, בשערות
ראשי אני מקיים לא תקיפו פאת ראשכם ותפילין אני
מניח בראשי, (פד) בצוארי עטיפת ציצית, בעיני וראיתם
אותו, בפי תהלת ה' ידבר פי, בשפתי תבענה שפתי
תהלה, בזקני ולא תשחית את פאת זקנך, בלשוני ולשוני
תהגה צדקך, בלבי בלבי צפנתי אמרתך. בחזה הציצית
אני משים כנגד הלב כל זמן שאני קורא קריאת שמע

מנשה צריך להעיד על אפרים שגדל יותר ממנשה בחיי יוסף לקיים מ"ש יעקב ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו והוא העדות שכתוב גבי אפרים בני שלשים. פי' בנים מבנים של אפרים. ולמנשה לא ראה כי אם שניים:

פענח רזע. גם בני מכיר בן מנשה וגו', לומר שנתקיימה בחיי יוסף ברכת ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו, שהרי לקטן ראה שלשים ולמנשה לא ראה רק ב' דורות, (ולכך מ"ם סתומה של שלשים רבתי לרמז על מ"ם סתומה שבאמצע תיבת למרבה המשרה להורות שבזה יבטח שגם לעתיד יגדל ככל מה שרמז יעקב בזה ושיהי' הוא מרבה המשרה דהיינו יושיע ושגם משיח מרבה המשרה גם מבניו, במהרה יבא, אמן:

ריב"א. וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה וגו' לכך הוצרך לכתו' שראה יוסף דור רביעי בחייו מאפרים ודור שלישי ממנשה כדי להפיס דעתו של יוסף ולקיים מה שאמ' יעקב ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים:

רבינו בחיי. וירא יוסף לאפרים בני שלשים. ראה יוסף לאפרים בנים רבעים, ולמנשה ראה בנים שלשים, שהרי מלת **בני סמוכה לשלשים**, והכונה בזה שראה מזרע אפרים בנים רבעים, והיה לו ליוסף בחייו רמז מזה בברכת אביו שיהיה אפרים לגוי גדול ועצום יותר ממנשה, הוא שאמר (בראשית מ"ח:י"ט) גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו, ומלת גם יורה כי הבנים כולם בני אפרים ובני מנשה כלם נתגדלו בביתו של יוסף, אבל לאהבת יוסף למנשה הבכור יחס גדול בניו ליוסף ולפיכך הזכיר בהם **יולדו על ברכי יוסף**, ומה שהוצרך להזכיר בני מכיר שהוא גלעד בן מכיר בן מנשה זקן של בנות צלפחד כדי להורות כי יוסף הצדיק גדל בביתו צדיקים שמהם יצאו בנות צלפחד שהיו חכמות וצדקניות שבדור.

חזקוני. גם בני מכיר בן מנשה. גם לרבות על אפרים, כיצד יוסף לא ראה לאפרים רק בני בנים ולמנשה ראה הוא בנים לבני בניו שהרי מצינו בפרשת פנחס לאפרים בני בנים מנויין לבתי אבות ולמנשה בנים לבני בנים וקים לן כל המנויין בפ' פנחס לבתי אבות לאפרים ולמנשה נולדו בחיי יוסף.

(18) באר מים חיים. ומגיד שכבר נתקיים ברכת הזקן שכבר הי' לו לאפרים דור רביעי קודם היות דור שלישי למנשה להעיד על יתרון הברכה באפרים :

שנאמר והיו הדברים האלה על לבבך, מאחרי ומלפני השלכתי שני כנפים של טלית כשאני עומד בתפלה, יד ימנית אני כותב בה ומראה בה טעמי תורה, יד שמאלית בה אני קושר תפלין של יד ובה אני אוהז ציצית בזמן קריאת שמע, צפרנים לעשות בהם פריעה או מליקת העוף, או שניהם יחד ובוהן להסתכל אור להבדלה, כליותי אף לילות יסרוני כליותי, מעי ותורתך בתוך מעי, קרבי וכל קרבי את שם קדשו, רגל ימין לחליצה, רגל שמאל קודם לשלש פסיעות אחר התפלה, כרעים כריעת ברכים בתפלה, הגיד מצות מילה ופריעה, ברכים בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה לכך נאמר כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. מציל עני מחזק ממנו אלו ישראל שהם נכנסין לתוך עובדי אלילים והקב"ה מצילם, ואין עני אלא ישראל שנאמר והשארתי בקרבך עם עני ודל, כבש בין שבעים זאבים מה יכול לעשות, הוי מציל עני מחזק ממנו. רבי יהושע בן לוי אמר זה יצר הרע, בנוהג שבעולם אדם גדל עם חברו שתים ושלוש שנים הוא קושר עמו אהבה וזה גדל עמו מנערותו ועד זקנותו ואם מצא להפילו בתוך שבעים שנה הוא מפילו, בתוך שמונים שנה הוא מפילו, הוא שדוד אמר מציל עני מחזק ממנו דאמר רבי אחא וכי יש גזלן גדול מזה:

(15) מורה נבוכים חלק ג פרק מט. אשר לכך שהמילה היא ביום השמיני – זאת משום שכל בעל חיים חלש מאוד בעת לידתו, והוא בשיא לחותו, וכאילו הוא עדיין בבטן עד שיעברו שבעה ימים, ואז הוא נמנה עם באי אוויר העולם. הלא תראה שגם בבהמות נשמר עניין זה: "[פן תעשה לשרף לצאנה] שבעת ימים יהיה עם אמו [ביום השמיני תתנו לו] (שמות כב, כט), וכאילו לפני כן הוא נפל. וכן באדם, יימול אחר שיעברו שבעה. ונעשה הדבר קצוב, ולא נתתה דבריך לשיעורין.

(16) מקץ מא. מד. ונאמר פריעה אל-יוסף אגן פריעה ובלעדיה לא-ימים איש את-יגו ואת-רגלו בקל-ארץ מצרים:

(17) רשב"ם כאן. גם בני מכיר - בנים שניים ומ"מ של אפרים פרו ורבו יותר, כמו שאמר יעקב: ואחיו הקטן יגדל ממנו.

הדר זקנים. וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר וכו'. וא"ת מה ענין כאן מיוחסין. י"ל לפי שהיה לבו של יוסף במחשבה רעה על שלא שם אביו ימינו על ראש

פרשתינו מה, יט. וְנִמְאָן אָבִיו וַיֵּאמֶר לְדַעְתִּי בְּנִי לְדַעְתִּי גַם־הוּא יִהְיֶה־לָעַם וְגַם־הוּא יִגְדֹל וְאוֹלָם אַחִיו הַקָּטָן יִגְדֹל מִמֶּנּוּ וְנִרְעוּ יִהְיֶה מְלֵאֵי־הַגּוֹזִים:

לקח טוב. וירא יוסף לאפרים בני שלשים. זה שאמר יעקב אבינו ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו.

שכל טוב. וירא יוסף לאפרים בני שלשים. דהוויין רביעי ליוסף: גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף. שהיה להם אב לברית שנימולו על ברכיו, זהו שאמר הכתוב ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו (בראשית מח יט) שהיו קודם להתגדל בני שלשים לאפרים בחיי יוסף, ולמנשה לא היו אלא בני שניים:

אבי עזר על ראב"ע. מדכתיב אחריו גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף ע"ש ולא ידעתי מה ענין אפרים למנשה. דלמא מזה ראה שלשים ומזה רבעים. או דלמא קא משמע לן שהמה יולדו וגדלו אצלו.

20 פרשתינו מה, יב. וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵלוֹ מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגִּשׁ אֵלָיו:

מקץ מא, נ. ויליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב אשר ילדה לו אסנת בת־פוט־פרע פתן און:

21 שו"ע הרב או"ח מהד"ת סו"ס ד. ומטעם זה נהגו להקל בבגידת הקטנים שלא הגיעו לחנוכה, לפי שגמר ועקר פניסת נפש הקדושה באדם, הוא בשלש עשרה שנים ויום אחד לזכר, ושתיים עשרה לנזקה, שלכן נתחייבו אז במצות מן התורה, ונעשו בני ענשים. ותחלת פניסת נפש זו הקדושה היא בחנוכה לתורה ולמצוות, שחייבו חכמים לחנוכה (גם במצנת מילה. ולכן, הנהגה מנגיעת הקטן מיום המילה ואילך — קדוש ואמר לו):

22 לקוטי שיחות חלק ג עמוד 763. אויף דעם דאזיקן דין ווערט אין דעם אלטן רבי'נס שלחן ערוך ניט אָנגעצייכנט קיין מקור. קען מען זאָגן אַז דער מקור איז פון ספר מנורת המאור פון ר' ישראל אלנקאוה, וואו ער ברענגט להלכה ווי די דיעה אין גמרא: קטן מאימתי בא לעולם הבא כו' משעה שנימול, אז פון זינט א אידיש קינד ווערט גע'מלט'ט וועט ער אויפשטיין צו תחיית המתים.

25 סנהדרין קי עמוד ב. אָתָּמָר קָטָן מַאי־מֵתִי בָּא לְעוֹלָם הָבָא רַבִּי חֵיָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַי רַבִּי חַד אָמַר מִשְׁעָה שְׁנוּלֵד וְחַד אָמַר מִשְׁעָה שְׁסִיפֵר מֵאֵן דָּאִמַר מִשְׁעָה שְׁנוּלֵד

שְׁנָאִמַר יָבֵאוּ וַיִּגִּידוּ צְדָקְתּוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה וּמֵאֵן דָּאִמַר מִשְׁעָה שְׁסִיפֵר דְּכִתִּיב זָרַע יַעֲבֹדְנוּ יְסֹפֵר לֵה' לְדוֹר אֶתְמַר רַבִּינָא אָמַר מִשְׁעָה שְׁנִזְרַע דְּכִתִּיב זָרַע יַעֲבֹדְנוּ רַבִּי נַחְמָן בְּרַ יִצְחָק אָמַר מִשְׁעָה שְׁנִימּוֹל דְּכִתִּיב עָנִי וְגַוְעַ מְזַעַר נְשִׂאתִי אִמִּי אָפוֹנָה.

שו"ע יו"ד סרס"ג ס"ה. תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן ח' מלין אותו על קברו בצור או בקנה ואין מברכין על המילה אבל משימים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים: הגה ואין עושין כן אפי' ב"ט שני של גליות דאסור לקבור ב"ו"ט הנפלים דאפי' לטלטלו אסור (הגהות מרדכי פר"א דמילה והג"א פ"א) ואסור למול עובד כוכבים שלא לשם גרות אפי' בחול (ב"י בשם ר' ירוחם ס"ס רס"ו):

לקוטי שיחות שם עמוד 801 הערה 10. סנהדרין קי, ב. וכן משמע בשו"ע יו"ד סי' רס"ג. ואף שהרמ"א ואדמוה"ז באו"ח (סי' קכ"ד) פסקו כהדעה (סנהדרין שם) משהתחיל לענות אמן, י"ל, שהדעות שבגמרא שם, אף שנאמרו בלשון מחלוקת, לא פליגי, (וע"ד שמצינו בלקו"ת ס"פ קרח ובקונטרס ומעין מאמר כב, פ"ג) כי מדברים במדריגות שונות בעוה"ב.

26 רמ"א יו"ד סימן רס"ה ס"א. נוהגין לעשות כסא לאליהו שנקרא מלאך הברית וכשמניחו יאמר בפיו שהוא כסא אליהו: הגה ונוהגין להדר אחר מצוה זו להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו (הגהות מיימוני פרק ג' דמילה) ויפה כח הסנדק מכה המוהל להקדימו לקריאת התורה דכל סנדק הוא כמקטיר קטורת (מהרי"ל בשם ר"פ) ולכן נוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד כדאמרינן גבי קטורת חדשים לקטורת (שם בשם ר"פ) ואין לאשה להיות סנדק לתינוק במקום שאפשר באיש משום דהוי כפריצות ומ"מ היא עוזרת לבעלה ומביאה התינוק עד בית הכנסת ואז לוקח האיש ממנה ונעשה סנדק (שם בשם מוהר"ם) אבל האיש יכול לעשות הכל בלא אשה (כן עשה מהרי"ל) נהגו המוהלים להתפלל ביום המילה שנאמר רוממות אל בגרונו וחרב פיפיות בידם:

יומא כו, א. מתני' הפייס השלישי: תְּדַשִּׁים לְקַטְרֵת בְּאוֹ וְהַפִּיּוּסוֹ. וְהַרְבִּיעִי: תְּדַשִּׁים עִם יְשָׁנִים — מִי מַעֲלָה אֲבָרִים מִן הַכֶּבֶד לְמִזְבֵּחַ. אָמַר רַבִּי תַנְאִי: מֵעוֹלָם לֹא שָׁנָה אָדָם בָּהּ. מֵאִי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי חֵיָא: מִפְּנֵי שְׁמַעְשָׁרְתָּ. אָמַר לֵיהּ רַב פֶּפְאֵ לְאַבְיִי: מֵאִי טַעְמָא? אֵילִימָא מִשּׁוּם דְּכִתִּיב: "וְיָשִׁימוּ קְטוֹרֶה בְּאַפְּדָה", וְכִתִּיב בְּתַרְיָה: "בְּרַחֵם ה' חֵילוֹ", אִי הָכִי עוֹלָה נְמִי, הָכִתִּיב: "וְכָלִיל עַל מִזְבֵּחַדָּה!" אָמַר לֵיהּ: הָא שְׂכִיחָא וְהָא לֹא שְׂכִיחָא.

רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ז. הפייס השלישי אומר להן הממנה לכל אנשי בית אב של אותו

היום מי שלא הקטיר קטרת מימיו יבוא ויפס. ויתקבצו אצל הממנה ויפסו ומי שיצא בפס זה ראשון הוא שיזכה להקטיר קטרת:

(28) יד שאול לשו"ע שם. ראה בסוף.

(29) חתם סופר או"ח סימן קנח. ונ"ל שיש לזה שורש ויסוד עפ"י מ"ש מהרי"ל ריש הלכות מילה בשם ר' פרץ כי הוא כמו מקטיר קטורת ומתעשר ולכן לא יכבד ב' פעמים לאיש א' מצות סנדקאות כמו קטורת שלא שנה אדם בה, שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קנח...ומ"ש הגאון בבב"מ ממנהג כמה ק"ק שהרב אב"ד הוא הסנדק, תמהתי על הגאון מה בכך הלא חדשים לקטורת [יומא כ"ו ע"א] לבר מכהן הגדול שמקטיר [ומקריב] חלק בראש, [שם י"ד ע"א], והכי נמי הרב אב"ד בעירו ככהן גדול שמקטיר ושונה...עיינ שם.

(31) יומא יד עמוד א. מתני' קל שבעת הימים הוא זורק את הדם, ומקטיר את הקטורת, ומיטיב את הנרות, ומקריב את הראש ואת הרגל. ושאר קל הימים אם רצה להקריב — מקריב, שפיהן גדול מקריב חלק בראש, ונוטל חלק בראש.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ה הלכה יב. בכל יום שיצא להקטיר הקטרת מקטיר ונוטל חלק בראש בקדשי המקדש קלן. כיצד. כשיצא אומר זו הסטאת שלי וזה האשם שלי. ואינו עובד בפס. אלא קל עת שיצא להקריב מקריב קל מה שיצא. ונהרי הוא בקדשי הגבול כשאר הפהנים:

(32) מקץ מב, ו. ויוסף הוא השליט על-הארץ הוא המשפיר לכל-עם הארץ ויבאו אחי יוסף וישתחוו-לו אפים ארצה:

(33) ואתחנן ז, ט. רק השמר לה' ושמר נפשך מאד פן-תשפח את-הדברים אשר-ראו עיניך ופן-יסורו מלבבך קל ימי סניף והודעתם לבניך ולבני בניך:

(34) קידושין ל עמוד א. נאבי אביו מי מיטיב? והתנא: "ולמדתם אתם את בניכם" — ולא בני בניכם. ומה אני מקיים: "והודעתם לבניך ולבני בניך", לומר לה: שקל המלמד את בנו תורה — מעלה עליו הפתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו, עד סוף כל הדורות!

רמב"ם הלכות ת"ת פרק א הלכה ב. כשם שחייב אדם ללמד את בנו כפי שהוא חייב ללמד את בנו שצאמר (דברים ד ט) "והודעתם לבניך ולבני בניך". ולא בנו ובן

בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם וחקם מישאל ללמד את כל התלמידים אף על פי שאינו בניו. שצאמר (דברים ו ז) "ושננתם לבניך" מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידיך שהתלמידים קרויין בני שצאמר (מלכים ב ג) "ויצאו בני הנביאים". אם פן למה נצטוה על בנו ועל בנו בנו. להקדים בנו לבן בנו ובן בנו לבן חברו:

שו"ע או"ח סרמ"ה ס"ג. כשם שמצוה ללמד את בנו כך מצוה ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך ולא לבן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים שגם הם נקראים בנים אלא שמצוה להקדים בנו לבן ובן בנו לבן חברו:

הלכות ת"ת לאדה"ז פרק א הלכה ס"ה. ואם אין יד האב משגת לשכור מלמד לבנו וגם אינו יכול ללמוד עמו בעצמו ויד אבי אביו משגת כופין את אבי אביו לשכור מלמד לבן בנו וגם כל הוצאות תלמוד תורה של בן בנו מצוה עליו כמו על האב ממש מפני שכשם שמצוה עשה מן התורה על האב ללמד את בנו תורה כך ממש מצוה עשה מן התורה ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך. אבל לבן בתו ובן בן בנו אין חיוב עליו אפילו לשכור מלמד ואין צריך לומר שאר הוצאות תלמוד תורה אלא מדין צדקה אם הוא אמוד וראוי לצדקה זו כי קרוב קרוב קודם כמו שיתבאר בהלכות צדקה אך אין נפרעין ממנו שלא בפניו כמו שיתבאר שם אבל אם יכול ואפשר לו ללמוד עמהם בעצמו חייב ללמד. ולא לאלו בלבד אלא מצוה עשה של תורה על כל חכם וחקם מישראל ללמד את כל התלמידים אף על פי שאינו יוצאי יריכו שנאמר ושננתם לבניך וגו' וקבלו חכמים בניך אלו תלמידיך שהתלמידים קרויים בנים שנאמר ויצאו בני הנביאים אלא שמצוה להקדים בניו וכל יוצאי יריכו לתלמידים אחרים

(35) שם ס"ט. ויש אומרים שאינו חייב לשכור מלמד לבן בנו אם אינו יכול ללמדו בעצמו אלא אם יכול ללמדו בעצמו ואינו רוצה ללמדו חייב לשכור לו מלמד אם אין יד בנו משגת כי המצוה מוטלת על אבי אביו כמו על אביו ללמדו בעצמו או לטרוח למצוא לו מלמד בחנם או בשכר (ולהוליקו לבית הספר אם אינו חפץ מעצמו לילך). משא"כ לבן בתו ובן בן בנו אין חיוב עליו אלא להקדימו לתלמידים אחרים אבל אם אין מוטל עליו ללמד לתלמידים כלל מפני שיש בעיר גדולים בחכמה ממנו שיכולים ללמד או מפני שלא הגיע למדה זו ללמד לתלמידים כי צריך עדיין ללמוד לעצמו אין חיוב עליו

באברהם, עקב אשר שמע אברהם בקלי נישמר משמרתי מצותי חקוטי ותורתתי (בראשית כו, ה).

בראשית רבה שם. דָּבָר אַחֵר, וְאֵת יְהוּדָה שֶׁלַח לְפָנָיו, רַבִּי חֲנִינָא בְּרִיָּה דְרַבִּי אֶחָא וְרַבִּי חֲנִינָא, חָד אָמַר לְהִתְקִין לוֹ בֵּית דִּירָה, וְחָד אָמַר לְהִתְקִין לוֹ בֵּית נֶעֱד שְׂיֵהָא מוֹרָה בּוֹ דְבְרֵי תוֹרָה וְשִׁיחֵי הַשְּׂבָטִים לוֹמְדִים בּוֹ, תַּדַּע לָךְ שְׂהוּא פֻן, פִּינּוֹן שְׂהִלָּךְ לוֹ יוֹסֵף מְאָצְלוֹ הֵהָּ יוֹדַע בְּאִיזָה פֶּרֶק פֶּרֶשׁ מִמֶּנּוּ שְׂהִיָּה מִשְׁנָה אוֹתוֹ, פִּינּוֹן שְׂבָאוֹ אֲחֵי יוֹסֵף אָצְלוֹ וְאָמְרוּ לוֹ (בראשית מה, כו): עוֹד יוֹסֵף חַי וְנִפְגַּ לְבוֹ, גִּזְכַּר בְּאִיזָה פֶּרֶק פֶּרֶשׁ הֵימְנוּ, וְאָמַר בְּלָבוֹ יוֹדַע אֲנִי שְׂבִפְרָק עֲגָלָה עֲרוּפָה פֶּרֶשׁ מִמֶּנּוּ יוֹסֵף, אָמַר לְהֵם אִם אֲתֵם יוֹדְעִים בְּאִיזָה פֶּרֶק פֶּרֶשׁ מִמֶּנּוּ אֲנִי מְאָמִין לְכֶם, אִף יוֹסֵף הֵהָּ יוֹדַע בְּאִיזָה פֶּרֶק פֶּרֶשׁ הֵימְנוּ, מָה עֲשֵׂה יוֹסֵף נִתֵּן לְהֵם עֲגָלוֹת, שְׂנַאָמַר (בראשית מה, כא): נִתֵּן לְהֵם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל פִּי פֶרְעֹה, לְלַמְדָּה שְׂבִכְלֵ מְקוֹם שְׂהִיָּה יַעֲקֹב יוֹשֵׁב הֵהָּ עוֹסֵק בְּתוֹרָה כְּשֵׁם שְׂהִיָּה אַבְרָהָם. וְעַד עַכְשָׁיו לֹא נִתְּנָה תוֹרָה וְכֹתִיב בְּאַבְרָהָם (בראשית כו, ה): וְנִישְׁמַר מִשְׁמֵרֵתִי, וּמֵהִיכֵן לְמַד אַבְרָהָם אֵת הַתּוֹרָה, רַבּוֹן שְׂמַעוֹן אוֹמַר נִעְשׂוּ שְׂמִי כְלִיּוֹתֵי כְּשֵׁמִי כְּפִדִּים שְׁלֵ מִים וְהִי נוֹבְעוֹת תוֹרָה, וּמִנִּין שְׂכֵן הוּא, שְׂנַאָמַר (תהלים טו, ז): אִף לִילוֹת יִסְרוּנִי וְגו'. רַבִּי לִוִּי אָמַר מִעֲצָמוֹ לְמַד תוֹרָה, שְׂנַאָמַר (משלי יד, יד): מִדְּרַכְיוֹ יִשְׁבַּע סוּג לֵב וּמַעֲלִיו אִישׁ טוֹב. רַבִּי יוֹנָתָן שֶׁר הַבִּירָה אָמַר אָפְלוֹ עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין הֵיָּה אַבְרָהָם יוֹדַע, שְׂנַאָמַר (בראשית כו, ה): עַקֵּב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם וְגו'. וְכֵן כְּמָה שְׁנִים הַפִּיר אַבְרָהָם אֵת בּוֹרְאוֹ בֵּן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה הַפִּיר אֵת בּוֹרְאוֹ. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר בֵּן שְׁלֹשׁ שְׁנִים, דְּכֹתִיב עַקֵּב מִנִּין עַקֵּב, וְאַבְרָהָם חִיָּה מְאָה שְׁבַעִים וְחָמֵשׁ שְׁנִים, גִּמְצָאֵת לְמַד שְׂכֵן שְׁלֹשׁ שְׁנִים הַפִּיר אֵת בּוֹרְאוֹ, וְהֵיָּה מִשְׁמַר דְּקִדּוּקֵי תוֹרָה וְהֵיָּה מְלַמֵּד אֵת בְּנָיו, שְׂנַאָמַר (בראשית יח, יט): כִּי יִדְעֹתִיו וְגו', אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲתָה לְמַדָּת בְּנֵיךָ תוֹרָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל בְּעוֹלָם הַבָּא אֲנִי בְּכַבּוּדִי מְלַמֵּד לְכֶם אֵת הַתּוֹרָה, שְׂנַאָמַר (ישעיה נד, יג): וְכָל בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה'!

(40) שמות רבה פרק ו, ב. דָּבָר אַחֵר, וְנִדְבַר אֱלֹהִים אֵל מִשָּׁה, הִקְדָּא הוּא דְכֹתִיב (קהלת ז, ז): כִּי הִעֲשֶׂק יְהוֹלֵל חֲכָם וַיַּאבֵּד אֵת לֵב מִתְּנָה, כְּשִׁחְכָם מִתְּעַסֵּק בְּדְבָרִים הַרְבֵּה מִעֲרַבְבִין אוֹתוֹ מִן הַחֲכָמָה, וַיַּאבֵּד אֵת לֵב מִתְּנָה, מִן הַתּוֹרָה שְׁנִתְּנָה מִתְּנָה בְּלָבוֹ שֶׁל אָדָם. דָּבָר אַחֵר, כִּי הִעֲשֶׂק יְהוֹלֵל חֲכָם, הַמִּתְּעַסֵּק בְּצָרְכֵי צְבוּר מִשְׁכַּח תְּלִמוּדוֹ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לִוִּי שְׂשִׁים הַלְכוֹת לְמַדְנֵי רַבִּי יְהוּדָה בֵּן פְּדִיָּה בְּחֵרִישַׁת הַקְּבָר, וְכָלָן נִשְׁתַּכְּחוּ מִמֶּנּוּ בְּשִׁבְלֵי שְׂהִיָּתִי עוֹסֵק בְּצָרְכֵי צְבוּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַ סִימוֹן כִּי הִעֲשֶׂק

ללמד לבן בתו ובן בן בנו ולא לטרוח למצוא לו מלמד כמו שאין חיוב עליו בבן חבירו שלא מיוצאי יריכו. (וגם כשיכול ללמד לתלמידים אחרים ואין גדול ממנו בעיר אין צריך לכופו לילך ללמוד לפניו אם אינו חפץ מעצמו כמו שאין צריך לכוף לתלמידים אחרים ללמדם בעל כרחם) [משא"כ בבן בנו חייב ללמדו בעל כרחו או להוליכו להמלמד כמו בבנו ( )]. ולענין הלכה בשל תורה הלך אחר המחמיר לכך כל אדם צריך להחמיר לעצמו אך אין לכוף לאחרים להוציא ממון בכפיות מספק:

(36) לקוטי שיחות חלק ט עמוד 39 הערה 31. פריער אין פרשת ויחי זאגט רש"י אפרים הי' רגיל לפני יעקב בתלמוד. און אויך אין סיום פון יענער סדרה אויפן פסוק בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף, זאגט רש"י שגדלן בין ברכיו, וואָס נראה לומר כוונתו ³¹, אז ער האָט געלערנט מיט זיי תורה.

³¹ כי גדלן כפשוטו. פשוט שהוריהם גדלו אותם.

(37) וישב לו, ג. וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בְּנָיו כִּי־בְדוֹזָקִים הָיָא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתִנֶּת פָּסִים:

רש"י ד"ה בן זקנים. שְׂנוּלָד לוֹ לְעַת זַקְנָתוֹ. וְאַנְקָלוֹס תַּרְגָּם בְּרַ חֲפִים הוּא לֵה – כָּל מַה שְׂלַמֵּד מִשֵּׁם וְעָבַר מִסַּר לוֹ. ד"א, שְׂהִיָּה זִיו אִיקוֹנִין שְׁלוֹ דוּמָה לוֹ:

(38) ויגש מו, כח. וְאֵת־יְהוּדָה שֶׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֵת לְפָנָיו גְּשָׁנָה וַיָּבֵאוּ אֶרְצָה גֹשֶׁן:

רש"י ד"ה לפניו. קָדַם שְׂיַגִּיעַ לְשֵׁם. וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה לְהוֹרֹת לְפָנָיו – לְתַסֵּן לוֹ בֵּית תְּלִמוּד שְׂמִשֵּׁם תַּצָּא הוֹרָאָה:

תנחומא שם. וְאֵת יְהוּדָה שֶׁלַח לְפָנָיו, לְהִתְקִין לוֹ בֵּית תְּלִמוּד, שְׂיֵהָא מוֹרָה שֵׁם הוֹרָאָה, שְׂיֵהָא מְלַמֵּד אֵת הַשְּׂבָטִים. תַּדַּע לָךְ שְׂהוּא כֵן. פִּינּוֹן שְׂהִלָּךְ יוֹסֵף מְאָצְלוֹ, הֵהָּ יוֹדַע בְּאִיזָה פֶּרֶק פֶּרֶשׁ מִמֶּנּוּ, שְׂהִיָּה מִשְׁנָה אוֹתוֹ. פִּינּוֹן שְׂבָאוֹ אֲחֵי יוֹסֵף וְאָמְרוּ לוֹ עוֹד יוֹסֵף חַי, וְנִפְגַּ לְבוֹ כִּי לֹא הִיאָמִין לְהֵם. גִּזְכַּר יַעֲקֹב בְּאִיזָה פֶּרֶק פֶּרֶשׁ מִמֶּנּוּ, וְאָמַר בְּלָבוֹ, יוֹדַע אֲנִי שְׂבִפְרָק עֲגָלָה עֲרוּפָה פֶּרֶשׁ יוֹסֵף מִמֶּנּוּ. וְאָמַר לְהוֹ, יִתֵּן לְכֶם סִימּוֹן בְּאִיזָה פֶּרֶק פֶּרֶשׁ מִמֶּנּוּ וְאֲנִי מְאָמִין לְכֶם. וְאִף יוֹסֵף גִּזְכַּר בְּאִיזָה פֶּרֶק פֶּרֶשׁ מִמֶּנּוּ. מָה עֲשֵׂה יוֹסֵף, נִתֵּן לְהֵם עֲגָלוֹת. פִּינּוֹן שְׂרָאָה יַעֲקֹב אֵת הַעֲגָלוֹת, מִיָּד וְתַחֲי רִוּחַ יַעֲקֹב אַבִּיָּהֶם. לְלַמְדָּה, שְׂבִכְלֵ מְקוֹם שְׂהִיָּה הוֹלָךְ, הֵהָּ עוֹסֵק בְּתוֹרָה כְּשֵׁם שְׂעֲשׂוּ אַבְרָהָם. וְעַד עַכְשָׁיו לֹא נִתְּנָה הַתּוֹרָה, וְהִרִי כְּתִיב

ויקשחלה יעקב בארץ גשן, הלה אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו:

44) ש"ך יו"ד ר"ס רמה. חייב כו' לבנו. כתב מהרש"ל דה"ה לבן בנו ומביאו הפרישה ובכ"מ ריש פרק א' מהלכות ת"ת כתב גם כן ז"ל ואפשר דגם לבן בנו חייב להשכיר לו מלמד והוא הדין לבן בן בנו אבל הא מספקא ליה אי בן בתו קודם לבן חבירו דאפשר דאין קודם לחבירו אלא היכא דנתחייב באביו אבל גבי בת דליכא למימר הכי לא עכ"ל. ולי נראה דקודם לבן חבירו:

כס"מ ר"ה ת"ת. נשים ועבדים וכו'. אם כן למה נצטווה וכו'. כוונת רבינו לתת שני הבדלים בין בנו לבן חבירו, אחד דבנו קודם, שני דבנו חייב לשכור לו מלמד אם הוא אינו יכול אבל בן חבירו אינו חייב לשכור לו מלמד דדוקא בטורח גופו נתחייב אבל לא בהוצאת ממונו. ואפשר דלדעת רבינו גם לבן בנו חייב לשכור לו מלמד. ובן בן בנו נ"ל פשוט דקודם לבן חבירו דנקט בן בנו וה"ה לבן בן בנו ולא ה"מ למכתב והודעתם לזרעך דהו"א בנות בכלל. אבל הא מספקא לי אי בן בתו קודם לבן חבירו דאפשר דאין קודם לבן חבירו אלא היכא דנתחייב באביו אבל גבי בת דליכא למימר הכי לא:

המקנה קידושין שם. רש"י בד"ה כזבולון בן דן וכו' עד היכן חייב אדם ללמוד תורה בדורותיו וכו'. לכאורה משמע מזה דבן בן בנו אינו חייב ללמד בשכר אך הש"ך כתב ביו"ד סימן רמ"ה בשם הכסף משנה דה"ה לבן בן בנו (ובאמת דבכסף משנה שם לא כתב אלא לענין להקדים בן בן בנו לאדם אחר). ונראה דאין מדברי שמואל הכרח ד"ל דכי היכא לפי הס"ד דעד היכן קאי על שיעור הלימוד האי עד היכן לא בא ליתן גבול אלא דקאמר שבאמת אין לו שיעור דהא אמר ע"ז כזבולון בן דן שלמדו מקרא משנה הלכות ואגדות, וכיוצא בו מצינו בלשון הרמב"ם ז"ל עד אימתי חייב ללמוד עד יום מותו וכהנה רבות. וה"נ יש לפרש הא דקאמר שמואל עד היכן חייב אדם ללמד את בנו דהיינו אי נימא דבנו דוקא וע"ז קאמר כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו וכיון דבנו לאו דווקא ה"ה עד סוף כל הדורות. והנה המהרש"א ז"ל בח"א כתב לתרץ קושיא דהא דקאמר לקמן אל תקרא ושנתם לבניך אלא ושלשתם דמשמע דחייב ללמד את בנו אף משנה וגמרא, דהא דקאמר הכא דאינו חייב ללמדו משנה היינו בבן בנו וכן משמעות הכתוב כדבריו דגבי ושנתם דמיירי בתורה שבע"פ אינו רק לבניך וגבי

יהולל חכם, זה משה. עושיק שעשקו אותו דתן ונאבירם, יהולל חכם, ערבבו אותו. ויאבד את לב מתנה, וכי תעלה על דעתך שנהיה משה מתאבד, אלא הם שהקניטוהו ונאמרו לו (שמות ה, כא): ירא ה' עליכם וישפט, נאף הוא מקפיד נאמר (שמות ה, כג): ומאז באתי אל פרעה, אומר לו הקדוש ברוך הוא אני הכתבתי עליך שאתה ענו ואתה מקפיד על דברי, סייד יש לך לידע, שנאמר (קהלת ז, ח): טוב אחרית דבר מראשיתו, טובה אחריתן של ישראל מראשית שנתי להם במצרים, שנאמר (שמות ו, א): ויאמר ה' אל משה עתה תראה, באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע בו, שנאמר: וידבר אלהים אל משה, אומר לו הקדוש ברוך הוא וכי בשר נדם אני במדותי שאני מרחם, הדין הוא דכתיב: ויאמר אליו אני ה'. ורבי יוסי בן רבי חנינא אומר: אלהים על המצריים, אני ה', על ישראל.

סנהדרין יז עמוד א. מאי "קלאם"? אומר ליה: הטל עליהן צרכי ציבור, והן פליו מאיליהן.

רמב"ם הלכות תפלה פרק ו הלכה ת. מי שנהיה עוסק בתלמוד תורה ונהגיע זמן התפלה פוסק ומתפלל. ואם היתה תורתו אמנותו ואינו עושה מלאכה פלל ונהיה עוסק בתורה בשעת תפלתו אינו פוסק, שמצנות תלמוד תורה גדולה ממצנות תפלה. וכל העוסק בצרכי רבים פעוסק בדברי תורה:

שו"ע הרב או"ח סו"ס צג. העוסק בצרכי צבור — הרי זה פעוסק בתורה. יש מפרשים לענין לעמוד מתוכו להתפלל, שגם זו שמחה היא לו שעוסק בצרכי צבור, ובלבד שיהא דבר שאין בו טרדה, דומה להלכה פסוקה. ויש מפרשים לענין שאין צריך לפסק ולהתפלל, כמו שעוסק בתורה ותורתו אמנותו — אין צריך לפסק לתפלה. וכבר נתבאר בסימן ע' שהעוסק בצרכי צבור אפלו לקריאת שמע אינו פוסק, וכל שכן לתפלה. ואין צריך להתפלל מנחה שמים בשביל תשומי שחרית, שפינון שבשעת חובתו הנה פטור ממנה מן הדין — אין צריך לתשלומין פלל:

41) קו"א הלכות ת"ת פרק א סק"א.

43) פרשתינו מה, א. ויהי אחר הדברים האלה ונאמר ליוסף הנה אביך חלה ויפח את שגיו בניו עמו את-מנשה ואת-אפרים:

רש"י ד"ה ויאמר ליוסף. אהד מן המגידים, ונהרי זה מקרא קצר; ונ"א, אפרים הנה רגיל לפני יעקב בתלמוד,

והודעת להם יום אשר עמדת בחורב דמיירי בתורה שבכתב כתב לבניך ולבני בניך להורות דתורה שבכתב לבד חייב אף בבן בנו. ולכאורה קשה דא"כ למה הוצרך לשנוי' כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו וכו' יותר הוי ליה לשנוי' דשמואל קאי על בנו ממש כדקאמר עד היכן חייב ללמוד את בנו וע"ז קאמר כזבולון בן דן שלמדו מקרא ומשנה ולא כזבולון בן דן דאילו התם אבי אביו והכא אביו ממש. [ונראה] דצריך לפרש בדוחק דוודאי מלתא דשמואל כפשטא דעד היכן קאי על שיעור הלימוד אלא דקשיא ליה מדקאמר שמואל האי לישנא כזבולון בן דן משמע דאתא לאשמועינן דאפילו בבן בנו צריך ללמוד הכל, וע"ז קאמר דהא דקאמר שמואל האי לישנא כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו היינו לענין מקרא לבד אבל באמת בבנו חייב ללמדו הכל. אלא דכבר כתבנו דמדברי הרמב"ם והרא"ש ושאר פוסקים לא משמע הכי ומתמצים קושיא הנ"ל לענין שכר וק"ל.

טורי אבן. א"כ למה נצטוה על בנו ועל בן בנו וכו'. וכתב הלח"מ זה אינו שנוי בברייתא דספרי ואולי מצאו רבינו במקום אחר. ולענ"ד פשוט שזה הוא דברי רבינו עצמו ואין להקשות על דבריו דילמא אי לא כתב קרא לבנים ובני בנים הוי מוקמינן קרא ושננתם לבניך אבנים דוקא ולא אתלמידים והוי ממעטינן אפילו בני בנים והא דכתיב ולמדתם אותם את בניכם הוי מוקמינן למעוטי בנותיכם ולכך כתב קרא אחרינא לבנים ובני בנים א"כ ע"כ קרא ושננתם לבניך קאי אתלמידים ואין לומר דמשמעות הקרא לבניך הוי ממעטינן בנות דבניך ולא בנותיך וא"כ קרא דולמדתם הוי מוקמינן לתלמידים ולכך מקשה שפיר א"כ קרא והודעתם למה לי אלא להקדים וכו' זה אינו דהא בברייתא איתא ולמדתם את בניכם אין לי אלא בניכם בני בנים מנין תלמוד לומר והודעתם וכו' א"כ למה נאמר בניכם ולא בנותיכם משמע דוקא מיתורא דקרא דרשינן מיעוטא דבנות ולא ממשמעותה א"כ נשאר הקושיא על רבינו. ואפשר ליישב דכוונת רבינו כמו שכתב הלח"מ דבפסוק והודעתם לא היה לו לכתוב אלא בני בנים וכ"ש בנים אלא להקדים. ומ"ש עוד הלח"מ בד"ה וחייב לשכור מלמד לבנו וכו' ויש להסתפק אם זה שכתב רבינו וחייב לשכור הוא מדאורייתא או מדרבנן דאם הוא מדאורייתא קשה מאי הוקשה לרבינו א"כ למה נצטוה על בנו ועל בן בנו הא הוצרך להזכיר בנו ובן בנו להודיע שהוא חייב ללמדם בשכר וכו' אין כאן ריח קושיא דזהו באמת כוונת רבינו שמקשה א"כ למה נצטוה וכו' ומתריך ב' תרוצים חדא להקדים וכו' ועוד חייב להשכיר וכו' ובודאי שהוא דאורייתא דכתב

מהר"מ בהג"ה דמאי שנא האי מ"ע מכל מצות שבתורה שצריך לקנותם בדמים יקרים כמו שמצינו בר"ג שקנה אתרוג באלף זוז ועיין בהגהות ש"ע א"ח סי' תרנ"ו ומכ"ש במצות עשה דת"ת ששקול כנגד הכל וראי' דלכל מצות עשה בודאי אינו רשאי למכור ס"ת כדי לקנות מצוה אחרת אף במצוה עוברת כגון שופר ולולב אבל ללמוד תורה ולהספקת תלמידים יוכל למכור ס"ת א"כ בודאי חייב מן התורה ללמדם בשכר וזהו כוונת רבינו דלכך נצטוה על בנים ובני בנים להורות דחייב לשכור מלמד לבנו וה"ה לבן בנו וכמו שכתב הכ"מ וכן הסכימו האחרונים בי"ד סימן רמ"ה ומשמעות הש"ך שם דגם לבן בן בנו חייב לשכור מלמד ונראה שלמד כן מדברי מר"ן הכ"מ שכתב והיה לבן בן בנו לענין להקדים ואין דבריו מוכרחים דאדרבא יש לדייק מדברי מר"ן מדהתחיל בתרתי להקדים ולשכור וסיים בחדא ובן בן בנו נראה לי פשוט דקודם לבן חבירו וכו' משמע דוקא לענין קדימה וגם דברי מר"ן אינם מוכרחים: ומ"ש עוד מר"ן אבל הא מסתפקא לי אי בן בתו קודם לבן חבירו ובש"ך הכריע שם דהוא קודם ולכאורה נראה לי דדוקא לענין קדימה מסופק רבינו אבל לענין חיוב אין זה חיוב ללמוד עם בן בתו ומכ"ש לשכור לו מלמד וראייה דאיתא בסוטה דף מ"ט רב אחא בר יעקב איטפל ברב יעקב בר ברתיה ופרש"י גידלו בביתו כי גדל אמר לו אשקיין מיא אמר לו לאו בריך אנא וכו' ופרש"י בר ברתיה אנא ואין עלי לכבדך כבן ואי אמרת שחייב ללמוד עמו אם כן כיון שרב אחא גידלו בביתו בודאי למדו לקיים המצוה כדין וא"כ האיך אמר לו לאו בריך אנא הלא תלמיד מחויב לכבד ולשמש לרבו יותר מן האב אלא ודאי שאינו מחויב ללמוד עמו ולא למד עמו כנלע"ד:

פירוש משנת בן חמש שנים

עבור עמא אכל הקריחוהו לעסוק במקרא ובמשנה גרסא לבד שתקיי' לו לעת הטרך ואין חוששין מן הסנה לגרום איניש והדר ליסבר ונתנו לו זמן ה' שנים משום דקיס להו דבזמן ה' שנים אלו יוכל לגרום אותה גירסא נאה ויפה פ"ס עד שלא ילטרך אחרי זאת כי אם לעבור אותה מזמן לזמן וכן אנו רואים בעינינו דאם יעמוד העבר בזה השיעור עוסק צפס כראוי יעלה צידו בלי ספק אם לא יעשה מלאכה אחרת עמה ונתנו לו זמן חמשה שנים עד ט"ו דבזמן הזה יוכל להשיג ש"ס משנה ה' בדריס הסכוקים סדר לשנה והאחר לה' חדשים ודי לו בזה :

ואע"פ שבתוך הזמן הזה יש לו פרק אחר והוא בן י"ג למאות לא מפני זה מחבטל הראשון אצל עליו לעסוק בענין המשנה עד ט"ו אלא שיש לו עורח יות' ויותר מכן י"ג סהא לריך לקיים מלות הבאות לידו חיוב גמור מן הסורה ואינו יכול להפטר' מהם אצל עכ"ז נתעל' שכלו יותר ויותר ממה שהיה קודם י"ג טילה"ט שורה עליו ומדריכו ומיישרו ומורה לו הדרך הטובה אשר ילך בה כאז"ל על פסוק קוב ילד מסכן וחסד זנו' ילד מסכן זה ילד"ע ונקרא ילד בערך טילה"ר אשר מלך עליו מעודו מעת אשר ילא מבטן אמו כמ"ס לפתח חטאת רובץ וכל אלו ה"ג שנים היה הוא לבד מולך בו כרצונו אל כל אשר יפנס ירשיע וילכ"ע בא אליו מקרוב והוא נקרא מסכן שאין לו יועלים וששצינין כמו לילה"ר שכל רמ"ח אברים שיש בגופו של אדם כולם סרים אל משמעתו וחפלים מצווה רצונו מה שאין קן לילה"ט שאין לו אלא חכמתו והוא אשר מילט את העיר בו והוא נקרא רוח שהוא מושב ומשכן לנשמה כשהבא לשרות צחוכו אצל בלא רוח א"א שתשרה ואמרו חכמי האמת כי נפש באה לאדם ציוס אשר זכה להמול בשר ערלתו ובשם ישראל יכנה והאר שמגיע ל"ג שנה ויום א' זוכה לרוח הוא היל"ט שאמרנו ועם היות שנספס ג"כ מכה הטובה היא כי היא מושב ומשכן לרוח וזה בלא זה אינם יכולים לסיח' ושניהם כאחד קובים אפ"ס אינו יל"ע בשלמותה שהיא בטלה במיעוט לגבי יל"כ השולט עליו מבטן אמו מעת שילא לאוי' העולם ובסבתו שוכה כל מה שרא' וידע אצל צבא לשטן עליה סרות הקודש ממדריגה הזה יכולין צין שניהם להסתוות מדרך הרעס לדרך הטובה כי הבחירה צידו וצידו לבחור בטוב ולמאוס ברע ואם לא יעשה בר עונשין הוא ולקט עונשין אותו מ"ג

שנה ולמעלה אחר שזכה לנפש ורוח והלליה כהם זכה לבשר' והוא מכן כ' ומעלה ואחר שיש לו נשמה מוחזק הוא שלא יחטא ואם יחטא עובשו מרובם ועונשין אותו צין מלמעלה צין מלמטה והמשכילי צין יונחזור לעניינינו שעם כ"ז לא יחבטל מעסק המוטל עליו והוא המשנה עד היותו בן ע"ו: **בן** ט"ו לגמרא ענין הגמרא לבצין ולהורות האיסור וסהתך ולידע פירושי המשנה והמקרא ולדון במדה שהתורה נדרשת בהם ולשמש ת"ח וכמ"ס שמושה יותר מלמודה וענין למוד על הגרסא שאמרנו והשמוט על הסברא ואם אין הסברא מה מועיל לו הגירסא גמרא' גמור זמירת' תהא סעיקר הוא השמוט והוא הוא הנקרא גמרא' וכהיות האדם בן ט"ו שנה הרי גתיישב שכלו לקבל פל מה שאמרו לו ואם מסבירים ליה יסבר וראוי לעסוק מכאן ולהלא' בגמ' וגמ' אין לה שיעור כי הוא יס הגדול וענפיו מרובי' ושרשו מתפשטין לאין תכלית והכל לפי מה שהוא אדם וכפי כח שכלו והשגתו ימלא בו לעסק ויוליא פרי ועקר הגמרא לריך רב ורבן שיסביר סברות נכונות ואמתיות עד שהוא מעלמו צין דבר מתוך דבר וידע לבורו' צין קדש לחול וצין עמא לעסוק ו' ואחר כך יסמוך על עלמו על כל דבר חכמה ודעת ובלבד שלא ישכה מפיו שיעסק בו יומם ולילה וכו' והאי ואולי ולא כאלו סוממים בעלמם אהו שעלו למדריגה שקורים להם חכמים אינם מוששים שוב לעסוק בעיוני' ולסקוד על לחודם וכוממים על דעתם שהיה להם כבר והם לא ידעו כי ציוס אחד שאינו חוזר והחזיק במה שצידו שוכח מה שהיה צידו משני ימים כמו שאמר אם יום העצבי יומים אעזבך ועל צ' ד' משל לשני חברים שהלכו בחברה אחד ימים רבים באהבה וחבה לימים נתקוטע א' עם חבירו ורלס להפרש מעליו ולבקש לו חבר אחר וחבירו כשומעו שלא היה רצונו עמו גם הוא נתרלס ללכת לו לדרכו לבקש לו חבר כנפשו נחמן רוח ואהו' ונפרדו זה מזה זה הלך לדרך מזרח וזה למערב אחר כמה ימים חזר בו אותו החבר שנתקוטע עם חבירו ונפרש ממנו והגיתו ואמר אוי לי מה עשיתי שהנחתי חבירי הנחמן אשר הלכתי עמו כמה ימים ולא ראיתי ממנו שום דבר רע ועל לא דבר הנחשתי ונפרדתי ממנו לא יפה עשיתי הנני חוזר אליו לבקש אהבתו וכך עשה עכ"ס לריך הוא לחזור כל מה שהוא הלך מאותו מקום שהניחו עד המקום שחזר צ' עכשיו והוא מהלך דרכו שלך

